

УДК [338.46:377]:[332.122:334.7]

О. В. Кушнірецька

кандидат економічних наук
старший науковий співробітник
сектору просторового розвитку
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

РОЗВИТОК ОСВІТНЬО-ВИРОБНИЧОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТУ НАЛАГОДЖЕННЯ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ІНДУСТРІАЛЬНИХ ФОРМ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

У статті розглянуто основні тенденції розвитку сучасної системи підготовки професійних кадрів. Наголошено на ключових проблемах функціонування системи професійно-технічної освіти, що полягають у невідповідності підготовлених робітничих кадрів очікуванням роботодавців та балансу попиту та пропозиції на галузевих ринках праці. Обґрунтовано необхідність формування та розвитку системи освітньо-виробничої інтеграції. Визначено основні напрямки участі індустріальних форм просторової організації бізнесу у співфінансуванні та стратегічному плануванні розвитку системи професійно-технічної освіти.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, кваліфікація, освітньо-виробнича інтеграція, робітничі кадри, дуальна освіта.

Kushniretska O. DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL-PRODUCTION INTEGRATION AS AN INSTRUMENT FOR ESTABLISHMENT OF BUSINESS ACTIVITY BY INDUSTRIAL FORMS OF BUSINESS SPATIAL ORGANIZATION

The article deals with the main tendencies of development of the professional personnel training modern system. The key problems of the vocational education system functioning, which constitute the mismatch between trained workforce and employers expectations and the demand and supply balance in the sectoral labor markets, are emphasized. The necessity of formation and development of the educational and industrial integration system is substantiated. The basic directions of participation of business spatial organization industrial forms in co-financing and strategic planning of the vocational education system development are determined.

Keywords: vocational education, qualification, educational-industrial integration, working personnel, dual education.

У сучасних умовах національних соціально-економічних трансформації нагальним питанням є подолання дисбалансу між попитом на трудові ресурси і пропозицією, а також приведення підготовки робітничих кадрів у відповідність до потреб регіональних ринків праці. На даний час склалась ситуація, коли лівова частка витрат з якісної підготовки робітничих кадрів та фахівців лягає у бюджет роботодавця, який часто змушений працевлаштовувати професійно некомпетентних робітників та їх навчати, у той час, коли професійна підготовка кадрів здійснюється і фінансується на місцевому та державному рівнях.

Теоретичну основу дослідження проблем розвитку та трансформації змісту професійно-технічної освіти закладено у працях О. Амоші, В. Новікова, В. Радкевич, В. Куценко, І. Гнибіденка, О. Гаращук, В. Шматової тощо. Однак залишаються недостатньо дослідженими питання залучення потенціалу просторових форм організації бізнесу до визначення стратегічних векторів розвитку системи підготовки робітничих кадрів та співорганізації тактичного фінансового механізму функціонування даного процесу. Тому метою статті є дослідження ключових проблем та виокремлення стратегічних засад білатерального дискурсу трансформації національної системи професійного навчання та налагодження механізму залучення потенціалу сучасних форм просторової організації бізнесу до формування об'єктивної моделі виробничо-освітньої інтеграції задля якісної підготовки конкурентоспроможних працівників.

Як відомо, в Україні в рамках освітньої реформи розпочалась також реформа професійно-технічної освіти, як базової ланки підготовки фахівців для національної економіки.

Реформування і розвиток національної системи професійно-технічної освіти здійснюється за такими напрямками, як :

- оптимізація мережі професійно-технічних навчальних закладів шляхом об'єднання малокомплектних професійних училищ і ліцеїв, що зумовлено необхідністю приведення її у відповідність до потреб регіональних ринків праці та підвищення ефективності використання бюджетних коштів;

- оновлення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів з метою залучення в навчальний процес сучасного обладнання, нових технологій, останніх досягнень науки і техніки;

- приведення у відповідність кількісно-якісних параметрів підготовки робітників у системі професійно-технічних навчальних закладів до сучасних потреб ринку праці, конкурентних рівнів кваліфікації та спеціалізації.

Реформа професійно-технічної освіти проявляється також у площині зміни підходів та джерел фінансування даної освітньої ланки, зокрема запроваджується трирівнева система фінансування її діяльності [1]:

- державна субвенція на здобуття загальної середньої освіти у рамках професійно-технічної освіти;
- два види замовлення на підготовку робітничих кадрів: державне, що пов'язане з гостродефіцитними

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

професіями національного значення, а також регіональне, яке здійснює область і міста обласного значення для місцевого ринку праці;

– залучення коштів бізнесу, що буде пов'язане з модернізацією бази професійно-технічних навчальних закладів за визначеними пріоритетними спеціальностями.

Регіональне замовлення є засобом регулювання задоволення потреб економіки регіону та суспільства у кваліфікованих кадрах, забезпечення конституційного права громадян на здобуття освіти відповідно до їх покликань, інтересів та здібностей [2]. Таке замовлення формується департаментами (управліннями) освіти і науки обласних держадміністрацій за поданням професійно-технічних навчальних закладів, за погодженням з регіональними радами професійно-технічної освіти та міськими радами з урахуванням прогностичних показників потреби у кадрах на регіональному ринку праці та обсягів видатків відповідних бюджетів на такі цілі.

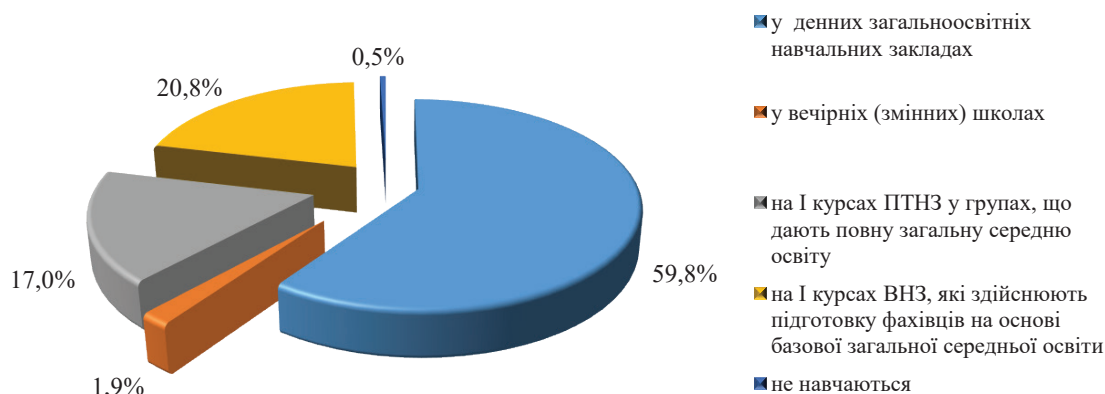
Новим законом «Про освіту» запроваджується також тривірнева система здобуття професійної кваліфікації:

– перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти – забезпечує здобуття кваліфікації, що відповідають другому рівню Національної рамки кваліфікацій;

– другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти – забезпечує здобуття кваліфікації, що відповідають третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;

– третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти – забезпечує здобуття кваліфікації, що відповідають четвертому рівню Національної рамки кваліфікацій.

Статистичні дані щодо стану функціонування закладів системи професійно-технічної освіти впродовж останніх років засвідчують відносно стабільну динаміку щодо «потенційної» наповнюваності. Так, наприклад, кількість випускників 9-их класів (у % до загальної кількості випускників), які продовжували навчання для здобуття повної загальної середньої освіти році в межах закладів профтехосвіти, у 2015 склала 17 % [3].

Рис. 1. Кількість випускників 9-их класів, які продовжували навчання для здобуття повної загальної середньої освіти у 2015 році (у % до загальної кількості випускників)

Складено автором на основі даних [3].

Однак у кількісному вимірі спостерігається постійна спадна динаміка прийому та випуску кваліфікованих робітників даними навчальними закладами, що, з однієї сторони, пояснюється демографічно-міграційними чинниками, а з іншої – зниженням престижу робітничих

професій та негативними поведінковими очікуваннями молодого покоління щодо можливості працевлаштування та отримання належної матеріальної винагороди за здобутим фахом після закінчення навчання в сучасних умовах соціально-економічного становища країни.

Таблиця 1

Основні показники функціонування професійно-технічних навчальних закладів України

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість закладів на кінець року – усього, од.	940	940	937	933	814	798
у тому числі						
МОН України	935	935	932	928	809	794
інших міністерств (відомств)	5	5	5	5	5	4
Кількість учнів, слухачів на кінець року – усього, осіб	416469	394186	405967	375586	315591	304113
Прийнято за рік – усього, осіб	271259	231141	231191	215458	178012	176595
Випущено за рік – усього, осіб	237003	229044	194798	217670	182012	164953
Кількість учнів, слухачів у роз-рахунку на 10000 населення	96	91	94	87	73	71
Видатки зведеного бюджету на освіту (у % до ВВП)	7,4	6,6	7,0	7,3	6,3	5,8
з них на професійно-технічну освіту (у % до ВВП)	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3

Складено автором на основі даних [3].

Функціонування професійно-технічних навчальних закладів у Львівській області характеризувалось за аналізований період також схожими тенденціями. За даними ре-

гіональної статистики, станом на кінець 2016 року, на Львівщині функціонувало 60 професійно-технічних навчальних закладів, у яких навчалось 27 тис. учнів (див табл. 2) [4].

Професійно-технічні навчальні заклади Львівської області

Роки	1995	2000	2005	2010	2015	2016
Кількість закладів, одиниць	69	58	61	62	62	60
Кількість учнів, осіб	41500	36470	33288	33855	29105	27002
Прийнято учнів, осіб	21600	19363	21299	19875	14914	13334
Випущено кваліфікованих робітників, осіб	20000	19286	19558	16621	14990	14147

Складено автором на основі даних [4].

У Львівській області вже кілька років поспіль відчувається «дефіцит» абітурієнтів у професійно-технічних навчальних закладах. Наприклад, станом на 01.10.2016 року погоджений регіональною радою обсяг регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів згідно укладених з роботодавцями угод було виконано на 85,8% (при плані 12371 на навчання набрано 10619 учнів, тобто, не набрано на навчання 1752 учні).

За даними департаменту освіти і науки Львівської ОДА за кілька днів до початку навчання у поточному навчальному році було виконано лише 62% регіонального замовлення щодо наповнення кадрів у (у межах м. Львова виконання регіонального замовлення становило 78%, у межах області – 53%). Зокрема, на 10972 місць у професійно-технічних навчальних закладах абітурієнти подали тільки понад 6800 заяв., у зв'язку з чим вступ у заклади професійно-технічної освіти продовжили до 1 жовтня 2017 року [5].

На нашу думку, стан розвитку професійно-технічної освіти та невідповідність її сучасним викликам та очікуванням роботодавців в умовах глобального конкурентного ринку вимагають проведення реформ не лише на організаційному (оптимізація мережі закладів), кваліфікаційному (оптимізація програм підготовки кадрів), але й інституційному рівні. А саме, нагальності набуває питання тіснішого залучення безпосередніх замовників – майбутніх роботодавців до формування стратегії розвитку та вирішення тактичних завдань підготовки професійних кадрів закладами професійної освіти у співпраці з бізнесом.

У сучасних швидкоплинних трансформаційних процесах технології розвиваються так швидко та інколи непередбачувано, що не лише окремі господарюючі суб'єкти не встигають вчасно налагоджувати ланцюги власної виробничої системи на новій інноваційній основі, але й великим інтегрованим формам просторової організації бізнесу коштує великих фінансових та організаційних зусиль аби коригувати власну конкурентну стратегію і тактику у відповідності до вимог часу.

Швидкоплинність виробничих інновацій спричиняє ситуації, коли, ще «вчорашні» абітурієнти після закінчення навчального закладу потрапляють на місце праці, де стикаються з технологічними процесами, матеріалами та обладнанням (часто вузькоспеціалізованими), для роботи з якими не мають відповідних компетентностей, оскільки навчально-практичні бази освітніх закладів об'єктивно не володіють ані навчальними зразками відповідних сучасних технологій, ані не мають відповідного фахового кадрового потенціалу – компетентних майстрів виробничого навчання.

Для більшості професійно-технічних навчальних закладів оновлення матеріально-технічної бази на інноваційній основі за існуючого рівня і механізмів

фінансування є доволі сумнівним. Тому найбільш вигідним варіантом як для професійно-технічних навчальних закладів, так і сфери бізнесу є формування мобільних форм виробничо-освітньої інтеграції, за якої, з однієї сторони, виробнича ланка отримує кваліфікованих робітників під конкретні виробничі процеси, а, з іншої, навчальний заклад професійно-технічної освіти – розвиває власну матеріально-технічну базу та щоразу підвищує якість підготовки кадрів.

Оперативне реагування сфери професійно-технічної освіти на сучасні глобальні виклики та плінні потреби регіональних ринків праці можливе лише за умови спрощеного формату процедури ліцензування діяльності з підготовки фахівців за окремими професіями а також налагодження мобільної інформаційної бази даних щодо змін та тенденцій галузевих ринків праці. Тому першочерговим завданням для регіональних органів влади є формування такої інформаційно-аналітичної бази даних на основі налагодження діалогу з працюючими у відповідних локалітетах просторовими формами організації бізнесу. Адже регіональне замовлення на підготовку робітничих кадрів має базуватись першочергово не на переліку існуючих ліцензованих навчальними закладами професій, а на реальних вимогах виробничого сектору у фахівців відповідної кількості, кваліфікаційного рівня та якості.

Важливим елементом налагодження виробничо-освітньої інтеграції є формування нової цілісної національної культури виробничого навчання, за якої місією навчального закладу професійно-технічної освіти є підготовка висококваліфікованих фахівців у найкоротші можливі терміни, а сфера бізнесу, у свою чергу, створює нові робочі місця та забезпечує відповідні умови праці, професійного зростання та належний соціальний пакет для молодих кадрів.

Ключовими показниками для аналізу та вироблення стратегічних пріоритетів розвитку освітньо-виробничої інтеграції можуть стати показники служб зайнятості щодо наявних вакансій у регіоні, актуальні пропозиції навчальних закладів по підготовці робітничих кадрів, укладені договори на підготовку кадрів між професійно-технічними навчальними закладами і роботодавцями, пропозиції роботодавців щодо відкриття навчально-практичних центрів виробничого вишколу, дані щодо працевлаштування випускників, прогнозована чисельність випускників шкіл, фактичне виконання плану набору учнів тощо.

Слід наголосити, що перші кроки до освітньо-виробничої інтеграції буди здійснені в рамках просування підходу дуальної форми навчання, яка дозволяє зблизити ланки навчального та виробничого процесу. Згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України «Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робіт-

ників» № 916 від 23.06.2017 року, визначено перелік професійно-технічних навчальних закладів для впровадження упродовж 2017-2020 років елементів дуальної форми навчання з визначених робітничих професій та затверджено План (дорожню карту) впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів [6].

Дуальна форма навчання є сучасною системою навчання, за якої навчальний процес організовується паралельно на двох навчальних ланках: професійно-технічний навчальний заклад у рамках програм підготовки фахівців надає базові теоретичні знання та первинні професійні навички за відповідними галузями знань, а практичне застосування отриманих теоретичних знань відбувається на підприємствах шляхом виконання робіт за обраною професією в рамках виробничої практики та виробничого навчання.

Впровадження у професійну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів елементів дуальної форми навчання створить передумови для якісної підготовки конкурентоспроможних робітничих кадрів, здатних задовольнити вимоги загальнодержавного та регіональних ринків праці, а також забезпечить гнучкість та мобільність організації навчально-виробничого процесу, оновлення змісту освіти загалом.

Наступним етапом впровадження нової моделі освітньо-виробничої інтеграції має стати запровадження системи кваліфікаційної атестації за участю фахових представників виробничого бізнесу, яка не лише дає додаткові конкурентні переваги здобувачу професії, але є сертифікованою гарантією здобутих професійних якостей робітників зі сторони роботодавця.

З метою диверсифікації джерел фінансування поточної діяльності професійно-технічних навчальних закладів, а також залучення кадрового потенціалу профтехосвіти до суспільної участі щодо подолання дисбалансів структурних змін в економіці (пов'язані з безробіттям, зникненням окремих професій, необхідність перекваліфікації кадрів), на нашу думку, доцільним є відкриття на основі навчальних закладів навчально-практичних центрів для «зовнішніх» користувачів. Такі центри створюються для працівників, які вже мають завершену професійно-технічну (чи навіть вищу) освіту, однак бажають здобути нову кваліфікацію чи професійні навички або з метою підвищення власних конкурентних переваг на ринку праці, або для індивідуального розвитку (хобі тощо). Насамперед, такі навчально-виробничі центри є доцільними в рамках підготовки фахівців за найбільш динамічними у сучасних умовах господарювання секторах – харчові технології, ресторанна та готельна діяльність, швейна та текстильна справа, будівництво, побутове обслуговування населення тощо.

Таким чином серед пріоритетних заходів формування нової моделі освітньо-виробничої інтеграції слід виділити наступні:

– врахування викликів сучасного ринку праці та адаптування навчальних програм підготовки фахівців у відповідності до них а також поставлених завдань з боку роботодавців та перспективних планів розвитку та локалізації індустріальних форм просторової організації бізнесу на відповідних територіях;

– формування позитивного іміджу про заклади професійно-технічної освіти серед потенційних абітурієнтів

у засобах масової інформації, соціальних мережах у тісному взаємозв'язку із презентацією можливостей працевлаштування на існуючих чи перспективних (визначених у стратегічних документах розвитку відповідних локалітетів) формах просторової організації бізнесу;

– налагодження гнучкого діалогу управлінської ланки закладів професійно-технічної освіти та менеджерської ланки просторових форм організації бізнесу шляхом організації конференцій, зустрічей, професійних форумів та днів кар'єри;

– створення пілотних освітньо-виробничих пулів за галузевим спрямуванням для визначення перспектив підготовки робітничих кадрів та фахівців відповідної спеціалізації;

– розробка маркетингового просування виробленої у навчально-виробничих майстернях та виробничих школах продукції та надання послуг населенню тощо.

Розвиток освітньо-виробничої інтеграції як інструменту налагодження ділової активності індустріальних форм просторової організації бізнесу та механізму реформування національної системи професійно-технічної освіти має відбуватися поетапно із врахуванням інтересів усіх контрагентів даних трансформаційних процесів на пошуку цілісної системи задоволення інтересів: громадян (реалізація права та освіти, здобуття бажаного фаху та можливостей професійної самореалізації), навчальних закладів (виконання функцій із підготовки високоякісних робітничих кадрів та фахівців) та бізнесу (працевлаштування робітників, що володіють найвищим рівнем кваліфікації на відповідних виробничих процесах), чому будуть присвячені подальші наукові пошуки та праці автора.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України від 29.09.2017 № 38-39. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Про Методичні рекомендації щодо формування регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 № 994-р. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249614493>
3. Продовження навчання та здобуття професії [Статистичний бюлетень] // Державна служба статистики України. – К., 2016. – 24 с.
4. Професійно-технічні навчальні заклади Львівської області. – Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/20/the_me_20.php?code=20
5. Недобір вступників у професійно-технічні навчальні заклади Львівщини становить 38%. – Режим доступу: <http://vgolos.com.ua>
6. Про впровадження елементів дуальної форми навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників. Наказ Міністерства освіти і науки України № 916 від 23.06.2017 року. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/proftech>

References

1. Supreme Council of Ukraine (2009). Pro osvitu [On Education]: Law of Ukraine, adopted on 2009, September 29, № 38-39. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny – The Official Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. [in Ukrainian].

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016). Pro Metodichni rekomendatsii shchodo formuvannya rehionalnoho zamovlennia na pidhotovku fakhivtsiv ta robitnychykh kadriv Nakaz [On Methodical recommendations on the formation of a regional order for the specialists and workers]. Order on 2016, December 14, № 994-r. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249614493> [in Ukrainian].

3. State Statistics Service of Ukraine (2016). Prodovzhennya navchannya ta zdobuttya profesiyi. Statystychnyi zbirnyk [Continuation of studies and obtaining a profession. Statistical Bulletin]. Kyiv. [in Ukrainian].

4. Profesiyno-tekhnicni navchal'ni zaklady L'vivskoyi oblasti [Vocational educational institutions of Lviv region]

Retrieved from http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/20/the_me_20.php?code=20

5. Nedobir vstupnykiv u profesiyno-tehnicni navchal'ni zaklady L'vivshchyny stanovyt' 38% [The lack of admission to the vocational schools of Lviv region is 38%] Retrieved from <http://vgolos.com.ua>

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017). Pro vprovadzhennya elementiv dual'noyi formy navchannya u profesiynu pidhotovku kvalifikovanykh robitnykiv. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny [On the introduction of elements of the dual form of training in the professional training of skilled workers] Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine on 2017, June 23, № 916. Retrieved from <http://osvita.ua/legislation/proftech> [in Ukrainian].

УДК 502

І. М. Карп

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економічних наук,
Тернопільського національного
економічного університету, м. Тернопіль

СУПЕРЕЧНОСТІ ЛЮДИНО-ЦЕНТРИСТСЬКОЇ ТА ЕКОЛОГО-ЦЕНТРИСТСЬКОЇ КОНЦЕПЦІЙ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Сучасний складний та багатогранний навколишній світ, проблеми та виклики епохальності, подають багато питань щодо сутності людини та природи. Розвиток людини стає джерелом глобальних економічних, політичних, соціальних, культурних трансформацій. Людина у сучасному глобальному суспільстві постає ключовою та центральною постаттю майже усіх змін. Людино-центристська концепція розглядається у сучасному світі з погляду гуманістичних тенденцій та врахування імперативів сучасної епохи, яка потребує людини ініціативної, знаючої, творчої, і разом з тим інноваційно мислячої. Людство, в умовах деструкційних змін, здатне вижити тільки тоді, коли поставить в центр своєї життєдіяльності систему абсолютних цінностей. Останні роки, як ніколи, продемонстрували величезні взаємозалежності життя на земній кулі.

Ключові слова: *людноцентризм, екологоцентризм, антропоцентризм, екоцентризм, навколишнє середовище, глобалізація, людство.*

Karp I. CONTRADICTIONS OF HUMAN CENTRIC AND ECO CENTRIC CONCEPTS OF GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Modern intricate and diverse surrounding world, and epochal problems and challenges open many questions concerning the essence of human being and nature. The human development becomes a source of global economic, political, social and cultural transformations. A human being is a key figure causing almost all changes in a global society. Human centric concept is examined in the context of humanistic tendencies and taking into consideration imperatives of the modern epoch, which needs an initiative, competent, creative and at the same time innovatively thinking person in the modern world. Under the conditions of destructive changes, humanity can survive only if the system of absolute values is the centre of its vital activity. Now more than ever, huge interdependences of life were demonstrated worldwide.

Keywords: *human-centered, ecological-centered, anthropocentrism, ecocentrism, the environment, globalization, humanity.*

Реалії глобального розвитку показують, що людство потребує нової концептуалізації свого існування у взаємозв'язку з навколишнім середовищем. Визнання проблем людства, в тому числі екологічної кризи, є недостатньою умовою для досягнення етичної та про-екологічної поведінки. Природа впродовж певних

досягнень розглядається як ресурс, який людство використовує для задоволення власних потреб, і, відповідно, цінується лише за корисність, яку вони можуть взяти з неї. «Людина над природою» – це поняття, яке сприяє деградації людства через надмірне застосування технологій для завоювання природи.